

MAKEDON GÜNEŞİ'NİN İSKENDERİYE

KÜTÜPHANESİ'NDEKİ GECE OYUNU

Daha evvel hiç gelmediğim bir yer burası. Havasını hiç solumadım, dilini hiç duymadım. Rüzgârı hiç değmedi tenime, güneşinde hiç kavrulmadım.

Sokaklarında yürümek bile nasıl bir histir, bilmiyorum. Üzümünü tatmadım, bağını görmedim, şarabını içmedim. Ya tarih kitaplarında ya da hikâye kitaplarında okudum... Gözümü kapatıp hayal ettim hep.

Bir firavun şehrinde yaşamak nasıldı acaba? Bir kadın olarak var olmak; becerebilir miydim acaba?

Gülünç ki, muhtemelen ya itaat etmeyi beceremediğim için öldürülürdüm ya da belki çok mantıklı biri olduğum için erkek egemen dünya benden korkardı. Bilemiyorum.

Gerçi ben hayal dünyamda her millete, her medeniyete mensup oldum. Bir Roma'da yaşadım, bir Osmanlı'da. Mısır'a gittim, Japonya'dan kaçtım.

Hayallerde yaşamak güzel. İnsan sadece dekorasyonla ilgileniyor. İşin içine tarih ve yaşanmışlıklar girdiğinde, dünyanın hangi noktasında ve hangi

döneminde yaşamak en güzeli olurdu, karar verecek kadar bile bilemiyorum.

Yan yana koyabildiğim iki seçenek bile gelmiyor gözümün önüne.

Bir sanatçı bile olsam, görüyorsunuz ya, hayal dünyam çok sınırlı.

Neyse.

Burası İskenderiye şehri. Büyük İskender'in Mısır'ı fethettikten sonra Pharos Adası üzerinde tasarlattığı İskenderiye şehri. İçinde bulunduğum yer, İskender zamanında var olmayan bir yer. Hoş, böyle bir kan dökücünün böyle muazzam bir yer için vaktinin olması da pek tabii beklenemezdi.

Ve içinde bulunduğum yapı, İskender'in kumandanlarından Lagus'un oğlu Ptolemaios I Soter tarafından yaptırılmış İskenderiye Kütüphanesi. Böyle bir kütüphanenin kurulması fikrinin altında yatan isim ise Euclid.

İskender, babası Kral Philippos'un iktidara gelişinin beşinci yılında, Loios* ayının altıncı gününde dünyaya gelmiş. Bu, İÖ 356 yılının Temmuz ayının yirminci gününe denk geliyor. Caesar gibi bir Yengeç burcu mensubu olduğunu öğrendiğimde ikisini yan yana koyuyor ve pek de şaşırmıyorum. Yaptıkları bakımından birbirlerine benziyorlar doğrusu!

Plutarkhos, on üç yaşındaki İskender'in eğitimi hakkında, "Salt etik ve siyaset dersleri almakla kalmamış, aynı zamanda bilgelerin, kitaplara bağlı kalmadan,

ağızdan anlattıkları ve çok kişinin bilmediği kimi bilgileri ve sırları da Aristoteles'ten öğrenmişti.” demişti.

İskender'in hocası Aristoteles'ti. Babası Philippos'un hekimi olan; çocukluğu Makedon sarayında geçen; Atina'ya gidip Platon'dan felsefe dersleri alan ve Pers şehri Assos'a yerleşip orada zooloji bilimi üzerine uzmanlaşan, bildiğimiz meşhur Aristoteles.

İskender'in hayatındaki en kıymetli şeylerden biri atıymış. Bunu pek çoğumuz biliriz. İskender'in kıymetlisi ile ilk nasıl tanıştığıyla ilgili Plutarkhos'un şu anekdotu, İskender hakkında birkaç fikir edinmeme yardımcı oldu:

“Tesalyalı Philonikos, Kral Philippos'a günün birinde bir at getirdi.

Boukephalos adındaki bu at için on üç talent talep ediyordu. Atı denemek üzere vadiye indiler. At pek huysuz, söz dinlemeyen, yola getirilmesi hiç de kolay olmayan bir hayvana benziyordu. At, Philippos'un adamlarından aldığı komutları dinliyor görünse de yanına yaklaşan olduğunda tepinip şaha kalkıyordu.

Canı sıkılan Philippos, atı dizgine vurmanın mümkün olmadığını anlayınca adamlarına, atı istemediğini söyleyerek alıp götürmelerini buyurdu.

Orada bulunan İskender, ‘Adamların, onu nasıl dizginleyip yola getireceklerini bilmeyecek kadar beceriksiz ve cahil olduklarından güzelim atı ellerinden kaçırıyorlar.’ dedi.

Babası önce hiç sesini çıkarmadı. Ancak İskender, söylediklerinin üzerine basa basa aynı sözleri, sesini yükselterek ve neredeyse kendini kaybederek tekrarladığında Philippos öfkeli bir ses tonuyla oğlunu azarladı:

‘Neden büyüklerini eleştiriyorsun? Yoksa bir atla başa çıkmayı onlardan daha mı iyi bildiğini sanıyorsun sen?’

‘Başka atları bilmem,’ diye cevap veren İskender sözlerine şöyle devam etti, ‘ama bu atı pekâlâ herkesten daha iyi yola getirebilirim.’

‘Peki, bu söylediğini yapamazsan, önünü ardını bilmeden ettiğin bu lafların karşılığında sana ne ceza verelim?’

‘Zeus aşkına,’ diye cevap verdi İskender ve devam etti: ‘O zaman atın parasını ben öderim.’

Orada olanlar gülmeye başladı ve baba oğul para konusunda bir anlaşmaya vardılar.

Bunun üzerine İskender hemen ata doğru koştu, dizginlerinden tutarak atın başını güneşe doğru çevirdi. Çünkü atın neden ürkütüğünü anlamıştı. At, yerde kendi huzursuz gölgesini gördükçe ürküyor, huysuzlaşıyordu.

İskender atın başını okşayarak onunla biraz yürümeye başladı. Hayvan için için kaynıyor, ateş gibi yanıyordu. Bunu fark eden prens, usulca üstündeki urbadan sıyrılıp bir sıçrayışta atın üzerine atlayarak sıkı sıkı oturdu.

Hayvanın canını acıtmadan dizginlerini biraz çekti ve ağzının yaralanmasına fırsat vermeden gemini biraz gerdi. Atın artık yola geldiğini, ürkmediğini ve koşmak için sabırsızlandığını görünce dizginlerini gevşeterek onu kendi hâline bıraktı. Atı koşmaya cesaretlendirecek şeyler söyleyerek topuklarıyla hafifçe vurunca hayvan bir koşu kopardı.

Kral ve yanındakiler önce korku içinde, bir şey söylemeden bekleşiyorlardı. Ama İskender dizginleri yana çevirerek bir kavis çizdi ve koşturarak geri döndü.

Herkes keyiflenip heyecanla alkış tuttu. Babasının koltukları kabarmıştı; hatta sevincinden ağladığını bile söylerler. İskender attan inince babası ona sarılıp öptü ve ‘Oğlum, sen kendine denk başka bir krallık ara; zira Makedonya sana çok dar gelir,’ dedi.”*

Babası çok haklıydı. Krallık İskender’e geçtiğinde ne Makedonya ne Anadolu toprakları ona yetmiş, koskoca Pers İmparatorluğu’nu yıkmak bile yetmemiş; Hindistan’a kadar ayak bastığı her yeri fethederek devam etmişti.

Bu fetihlerin aynı zamanda büyük katliamlar olduğunu biliyoruz. Diodoros’a göre İskender, atı Boukephalos’u çalan Hyrkania bölgesindeki Mardilere kısa bir sefer düzenlemiş:

“Kusursuz bir hayvan olduğundan kral bu kayıp karşısında öfkeden deliye döndü. Yörede ne kadar ağaç varsa hepsinin kesilmesini buyurdu ve tercümanlar aracılığıyla yöre sakinlerine, atını geri vermedikleri takdirde şehirlerinde taş üstünde taş bırakmayacaklarını ve toplu bir kıyım başlatılacağını ilan etti.

Savurduğu tehditlerin derhâl hayata geçirilmeye başlandığını gören ve dehşete düşen yerliler, kralın atını paha biçilemez armağanlarla birlikte geri getirip bıraktılar. Ayrıca kraldan af dilemek adına elli de adam gönderdiler. İskender bunların en mühimlerini rehin olarak tuttu.”

Sayın Prof. Dr. İlber Ortaylı’nın, Fatih Sultan Mehmed’i anlattığı bir programda söylediği şu sözler hemen aklıma geldi:

“Mehmed, Ağustos 1462’de küçük bir yeniçeri birliğinin başında Asya’ya geçti. Önce Menderes Ovası’na giderek Troya harabelerini, efsanevi Achilleus

Tepesi'ni ve Ajax Tepesi'ni ziyaret etti. Dönemin tarihçilerinin âdetine uyan Kritovoulos, Fâtih'in yaptığını iddia ettiği bir konuşmayı verir. Fâtih bu konuşmayla Troyalı kahramanları över; Yunanlıları, Makedonları, Selaniklileri ve Moralıları muhteşem Ilium'u yok ettikleri için eleştirir. Ama bu insanların torunlarını, atalarının Asya halklarına karşı işlediği suçlardan ötürü cezalandırdığını söyler.”

Katliam ve kıyımla anılan Büyük İskender, yok ediciliği kadar gücü ve zaferleriyle de hatırlanıyor. Ben ise onu hep tüm bunları gerçekleştirebilecek kadar donanımlı olmasıyla; vahşi olduğu kadar felsefe, matematik, bilim ve şiir gibi alanlarla olan ilişkisiyle de anıyorum.

Hatta onu bir baykuş suretinde, adıyla isimlendirilen İskenderiye Kütüphanesi'nde, bir gece vakti ay ışığıyla yıkanırken hayal ediyorum. Çünkü o raflarda duran eserlere dokunduğumu hayal ediyorum. Kopya bile olsalar, ne kadar da eskiler ve ne kadar gerçek.

Böyle önemli bir konuyu anlatırken araya Kashmir'im giriyor. Çünkü bu satırlara kadar, yazarken ellerimin arasında kaşmir yumuşaklığını ve sıcaklığını hissettiğim, satır aralarında güzel yüzünü sanki yıllardır görmemişçesine izleyip gözlerimle usulca sevdiğim kızım buradaydı.

Tam bu satırlarda burada değil.

Gitti.

Bu, benim geçmişe duyduğum hüznlerin açıkça karşılığıdır. Zaman, eski acıların üstünü örttüğü gibi beni sevdiklerimden ayırıp baş etmek zorunda olduğum yepyeni acıların ve özlemlerin koynuna da bırakıyor.

Hele ki şu an bu yazıda, dün olduğu gibi bana eşlik eden Chopin Nocturne No. 20... Kaç acıyı benimle yaşadı, kaç acımın izleri sindi notalarına! Onun da kaderinde benim acılarımda defalarca yıkanmak varmış.

Yunan mitolojisinde Athena bilgelik tanrıçasıdır ve yanında daima bir baykuş yer alır. Baykuş, Athena gibi bilgeliğin ve zekânın simgesidir. Ama sesi ve bakışları uğursuzlukla da ilişkilendirilir. Öyle ki Caesar öldürülmeden evvel baykuş sesleri duyulduğu rivayet edilir.

Filozoflarını yanında taşıyan İskender'in, her ne kadar kan dökücülüğü en baskın özelliklerinden biri olsa da, yine de onu; ardından başka topraklarda doğmuş, başka zamanlarda var olmuş liderleri fikirlerinin ve başarılarının peşine takan aklı, bilgisi ve sezgisiyle düşünmekten alıkoyamıyorum kendimi.

Böylece hem bilgelik hem uğursuzluk, onun varlığında vücut bulduğu gibi baykuşta da benzer biçimde vücut buluyor.

Kütüphanedeyim.

Raflarda bazı notlar var.

Burası benim iç dünyam. Burası benim bilinçaltım. Astrolojideki 12. evim.

Zihnimin kapalı kapıları ardındaki her şey bu odada.

Zaten her bir kimse, her birimiz kendi karanlığımızı da içimizde taşıyoruz. Ben her ne kadar birçoğunu fark ediyordum da bazılarını buraya yerleştirebiliyorum.

O yüzden ay ışığı vuruyor bu raflara ve bu kütüphaneye.

O yüzden Ay'ı doğurdum bu geceye.

İskender'in sevgili hocası Aristo'nun eserinden bir şey var orada:

“İki kelimeyle, kendi annemi öldürdüm;

ben isteyerek o istediği için mi, yoksa

ben istemeyerek o da istemediği hâlde mi?”¹

Bunun bilinçaltımda bir yere sahip olmasının, bu hassasiyetle her an

sorguladığım, etrafımı ölçüp biçtiğim adalet arzumdan başka bir sebebi söz

konusu dahi değil.

Sonra onun da hocası, benim kıymetlim Platon'u görüyorum hemen bir rafta,

ay ışığıyla yıkanırken:

“Gözlerde görme gücü olabilir, gözün sahibi onu kullanmaya çalışabilir, hatta renk de var olabilir ama özellikle ve doğal olarak bu amaçla uyarlanmış üçüncü bir şeyin yokluğu hâlinde hiçbir şey görülmez, renkler görünmez kalır.

— Bahsettiğin bu şey nedir?

— Senin ışık dediğin şey elbette.”²

Konumuz tam da ışık iken...

İçime tam da bir gece doğmuşken...

İskender’in çok sevdiği Homeros’un bazı satırları da orada. Bu satırlara karar verdiğimde, Odysseus’un şu sözlerini bu kadar içselleştirmemiştım:

“Akılsızca konuştun yabancı, pervasız bir adama benziyorsun.

Tanrılar vermez insana bütün güzel, iyi şeyleri,
boy pos ve akıl ve söz ustalığı toplanmaz bir adamda.

Tanrı kimine güzellik vermemiştir
ama bakarsın bir konuşur, bütün gözler ona döner,
ölçülü sözleriyle sevdirebilir kendini halka,
bakarlar ona her geçtiği yerde tanrı gibi.”³

Ah, az kalsın unutuyordum.

Hemen şimdi, taptaze acımla, şu da görünür oldu parşömenlerin arasından:

“Ne diye insanlar tanrılardan bilir birçok şeyi!

Sanırlar bütün belâlar bizden gelir,

oysa kaderin dışında acı yığar başlarına

kendi kendileri, kendi taşkınlıkları.”⁴

Şu dünyada kendime ettiğim cefanın dile gelmesidir bu olsa olsa.

Güneş ya da ay ışığı hiçbir karanlığı saklamaz. Tıpkı matematiğin şeyleri tanımladığı ve anlaşılır kıldığı gibi!

Hemen Euclid, sanki acımı tanımlıyor:

Eşitleme Düşüncesi

1. Kendileri eşit olan şeyler birbirine eşittir.
2. Ve eğer eşitlere eşit şeyler eklenirse, bütünler de eşit olur.
3. Ve eğer eşitlerden eşit şeyler çıkarılırsa, kalanlar da eşit olur.
4. Ve eşit olmayanlara eşit şeyler eklenirse, bütünler eşit olmaz.
5. Ve aynı şeyin iki katı olan şeyler birbirine eşittir.
6. Ve aynı şeyin yarısı olan şeyler birbirine eşittir.
7. Ve birbiriyle çakışan şeyler birbirine eşittir.
8. Ve bütün, parçasından büyüktür.
9. Ve iki düz çizgi bir alan çevrelemez.⁵

Tuhaf.

Zihnim, hem matematiğin kesinliğiyle bir bütün iken hem de şu ifadelerin duyguları ve hüznleriyle tam bir kavuşum hâlinde.

Güneş kadar eril ve güçlü olmasa da Ay gibi dişil ve güçlü bir ışığın gösterdiği bu satırlar için hem ay ışığına, hem kütüphaneye, hem de kendime çok minnettarım.

Bilinçaltım şuncacık yazıdan ibaret değil tabii...

Daha niceleri var, dışarı çıkmak için doğru zamanı bekleyen...

(1) μητέρα κατέκταν τήν ἐμήν,

βραχύς λόγος.

ἐκὼν ἐκοῦσαν, ἢ <οὐχ> ἐκοῦσαν οὐχ ἐκὼν.

(2) Ἐνούσης που ἐν ὄμμασιν ὄψεως καὶ ἐπιχειροῦντος τοῦ ἔχοντος χρῆσθαι αὐτῇ,

παρούσης δὲ χρώας ἐν αὐτοῖς, ἐὰν μὴ παραγένηται γένος τρίτον ἰδίᾳ ἐπ' αὐτὸ

τοῦτο πεφυκός, οἶσθα ὅτι ἢ τε ὄψις οὐδὲν ὄψεται, τὰ τε χρώματα ἔσται ἀόρατα.

Τίνος δὴ λέγεις, ἔφη, τούτου;

Ὅ δὴ σὺ καλεῖς, ἦν δ' ἐγώ, φῶς.

(3) ξεῖν', οὐ καλὸν ἔειπες: ἀτασθάλῳ ἀνδρὶ ἔοικας.

οὕτως οὐ πάντεσσι θεοὶ χαρίεντα δίδοῦσιν

ἀνδράσιν, οὔτε φυὴν οὔτ' ἄρ' φρένας οὔτ' ἀγορητύν.

ἄλλος μὲν γάρ τ' εἶδος ἀκιδνότερος πέλει ἀνὴρ,
ἀλλὰ θεὸς μορφὴν ἔπεσι, στέφει, οἱ δέ τ' ἐς αὐτὸν
τερπόμενοι λεύσσουν· ὁ δ' ἀσφαλέως ἀγορεύει
αἰδοῖ μελιχίῃ, μετὰ δὲ πρέπει ἀγρομένοισιν,
ἐρχόμενον δ' ἀνὰ ἄστρῳ θεὸν ὧς εἰσορόωσιν.

(4) ὦ πόποι, οἷον δὴ νῦν θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται:

ἐξ ἡμέων γάρ φασι κάκ' ἔμμεναι, οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
σφῆσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόνον ἄλγε' ἔχουσιν,

(5) Κοιναί ἔννοιαί θ'

α' Τὰ τῶν αὐτῶν ἴσα καὶ ἀλλήλοις ἐστὶν ἴσα.

β' Καὶ ἐὰν ἴσοις ἴσα προστεθῇ, τὰ ὅλα ἐστὶν ἴσα.

γ' Καὶ ἐὰν ἀπὸ ἴσων ἴσα ἀφαιρεθῇ, τὰ καταλειπόμενά ἐστὶν ἴσα.

δ' Καὶ ἐὰν ἀνίσοις ἴσα προστεθῇ, τὰ ὅλα ἐστὶν ἄνισα.

ε' Καὶ τὰ τοῦ αὐτοῦ διπλάσια ἴσα ἀλλήλοις ἐστίν.

ς' Καὶ τὰ τοῦ αὐτοῦ ἡμίση ἴσα ἀλλήλοις ἐστίν.

ζ' Καὶ τὰ ἐφαρμόζοντα ἐπ' ἄλληλα ἴσα ἀλλήλοις ἐστίν.

η' Καὶ τὸ ὅλον τοῦ μέρους μεῖζον [ἐστίν].

θ' Καὶ δύο εὐθεῖαι χωρίον οὐ περιέχουσιν.

18/12/2022 15:56

seha

